

1. חדושי הר"ן על מגילה דף ב ע/א

והקשה הרב ר' חיים ז"ל למה אמרו מקדימין ליום הכניסה קרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות שהרי בני העיירות גדולות קורין לבני הכפרים ביום י"א והן קורין לעצמן ביום י"ד, ובפרק קמא דיבמות אמר רבא כי אמרינן לא תתגודדו כגון ב"ד אחד בעיר אחת פלג מורו כדברי ב"ש ופלג מורו כדברי ב"ה וא"כ הכא נמי שבני העיר קוראים לבני הכפרים בי"א ובי"ב ובי"ג וקורין לעצמן בי"ד קרי ביה לא תתגודדו דהוי כב"ד א' בעיר א' דפלג מורו כדברי ב"ש ופלג מורו כדברי ב"ה, ואומר רבנו דלאו קושיא היא כלל שהרי עיקר התקנה כך היתה בימי מרדכי ואסתר כיון שראו צורך בדבר ואלו [ואלו] מודין שקורין לבני העיירות ביום י"ד ולבני הכפרים יש להקדים ולהכי לא שייך כאן לא תתגודדו דלהוי כשתי תורות...

2. הרא"ש על מגילה פרק ראשון - סימן א

... זמן קהלה לכל היא [1] פרש"י שנקהלו לעמוד על נפשם ולכך לא צריך קרא ולא נהירא דנהי דנקהלו בו ביום כיון שקבעו הקריאה בי"ד ובחמשה עשר מנא לן שיכולין לקרות בו ועוד דלא זמן המלחמה גורמת הקריאה אלא זמן המנוחה כדכתיב כימים אשר נחו בהם היהודים וגו'. [2] ונראה [לר"ן] דסוגית גמרא דידן כעין הירושלמי (הל' דפריך התם על שנויא דכימים אשר נחו ואימא י"ב י"ג [כנגד] י"ד וט"ו ומשני רבי חלבו י"ג זמן מלחמה היא והוא מוכיח על עצמו שאין נייחא. פירוש ליכא לרבויי דלא הוו כימים אשר נחו בהם. אלא מעתה לא יקראו בו. לפני ולאחריו קורין בו אין קורין והכי נמי איכא לפרושי סוגיא דידן זמן קהלה פי' זמן מלחמה וליכא לרבויי מכימים אשר נחו בהם ולא מזמניהם דמשמע זמנים אחרים דומיא דאלו זמנים דהוה בהו נייחא ולא צריך קרא לרבויי דמכל מקום קורא (ולא צריך קרא) דמק"ו אתי כדאיתא בירושלמי. [3] ולא נהירא לרבינו תם דהוה ליה למימר זמן מלחמה הוא ועוד קשיא ליה האי דקאמר ולא צריך קרא לרבויי דאין דרך הש"ס (לסתור) דבריו כיון שלא הוזכר הקל וחומר בגמרא דידן ופירש רבינו תם זמן קהלה לכל היא שהכל מתאספין לתענית אסתר ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים. וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דכתיב ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה ודרשינן במסכת תענית מכאן לתענית צבור שצריך שלשה מכאן נראה לרבינו תם סעד לתענית אסתר שאנו עושין כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקהלו היהודים לעמוד על נפשם ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן ומה שאנו מקדימין התענית ליום חמישי היכא שחל פורים להיות במוצאי שבת ולא עבדינן ליה בערב שבת נמצא בתשובת הגאונים לפי שרגילין בתענית להרבות בסליחות ובתחנונים ולא יתכן לעשות כן בערב שבת לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת ובמסכת סופרים (פי"ז הל' איתא שרבותינו שבמערב מתעניין באדר שלשה תעניות של אסתר אע"פ שאותן היו בניסן לא היו רוצים להתענות בניסן שנגאלו בו אבותינו והוקם המשכן:

3. רש"י מגילה דף ב/ב

וכתיב התם - בביאת הארץ בימי משה ויהושע לבד מערי הפרזי הרבה מאד:

4. תלמוד ירושלמי מסכת מגילה דף א/א

כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר. ר' סימון בשם רבי יהושע בן לוי חלקו כבוד לארץ ישראל שהיתה חריבה באותן הימים ותלו אותה מימות יהושע בן נון ויקראו הכל בחמשה עשר

5. רמב"ם יד החזקה - הלכות מגילה פרק א

(ד) איזה הוא זמן קריאתה... כל מדינה שהיתה מוקפת חומה בימי יהושע בן נון בין בארץ בין בחוצה לארץ אע"פ שאין לה עכשיו חומה קורין בחמשה עשר באדר... (ה)... למה תלו הדבר בימי יהושע כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה באותו הזמן כדי שיהיו קוראין כבני שושן ויחשבו כאילו הן כרכין המוקפין חומה אף על פי שהן עתה חרבינו הואיל והיו מוקפין בימי יהושע ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה:

6. חדושי הרשב"א על מסכת מגילה דף ב/א

כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון בחמשה עשר. יש לדקדק מה ראו חכמים לתלות הדבר ביהושע בן נון. לא היה להם לתלות הדבר אלא בימי אחשורוש, כדברי ר' יהושע בן קרחה דאמר הכי כבריתא כדאיתא בגמ' (ע"ב). ובירושלמי (פ"א ה"א) פרישו בה טעמא דגרסינן התם, ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי חלקו כבוד לארץ ישראל שהיתה חריבה באותן הימים ותלו אותה מימות יהושע בן נון. כלומר דכיון שהוצרכו לחלק זמן המוקפין מזמן הפרזות משום דהני מגנו והני לא מגנו כדאיתא בגמ' (ה. ב.) אלו תלו הדבר מימות אחשורוש היתה כל ארץ ישראל כערי הפרזות לפי שהיתה חרבה באותן הימים והיה הדבר גנאי, ולפיכך תלו אותה בימות יהושע כדי לחלק כבוד לארץ. וכי תימא בשלמא למאן דאמר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, דכיון דעדיין בקדושתה עומדת לענין בית בבתי ערי חומה ושלוח מצורעים הילכך אף היא קדושה

לענין קריאת המגילה, אלא למאן דאמר לא קדשה לעתיד אמאי. כיון דאזלא לה קדושה לענין בית בבתי ערי חומה ושלוח מצורעים אף לענין מגלה יהא כן. י"ל כיון דאזלינו בה בתר יהושע כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל הרי אנו דנין אותה לקריאתה כדניה שבימי יהושע, ואפי' למאן דאמר לא קדשה לעתיד.

7. חדושי הר"ן על מגילה דף ב ע/א

ובעי בירושלמי אמאי לא קאמר מימות אחשורוש שהרי נעשה בו נס, ומשני כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שאלו היה אומר מימות אחשורוש לא היתה ירושלים ושאר ארץ ישראל בכלל מוקפין חומה לפי שהן חריבות עכשיו, אבל כי מנינן מימות יהושע איתא לארץ ישראל בכלל שאע"פ שאין לו עכשיו היה לו קודם לכן מימות יהושע, וכדר' אלעזר דאמר (ג' ב') אשר לו חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן, **וי"א מפני שתחלת מפתו של עמלק בימות יהושע בן נון היה והוא תחלת הנס**

8. רע"ב על מסכת מגילה פרק א משנה א

מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר... ומימות יהושע, נפקא לן גזירה שוה מפרזי פרזי, כתיב הכא היהודים הפרזים, וכתוב התם (דברים ג) לבד מערי הפרזי, מה להלן מימות יהושע, אף כאן מימות יהושע. ותקנו שהכרכים המוקפים חומה מימות יהושע אע"פ שאין להם חומה עכשיו, יקראו בחמשה עשר כמו שושן, כדי לחלוק כבוד לארץ ישראל שהיתה חרבה בימי מרדכי ואסתר, כדי שיהיו קורין כבני שושן ויחשבו כאילו הם כרכים המוקפים אע"פ שהם עתה חרבין, ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה. ולפי שיהושע התחיל להלחם בעמלק תחלה וכתוב (שמות יז) כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע, לפיכך הזכירו מימות יהושע:

9. תוי"ט על מסכת מגילה פרק א משנה א

מימות יהושע - פי' הר"ב נפקא לן ג"ש כו' וכתוב התם לבד מערי הפרזי. בריש דברים כתיב וזהו שפירש"י וכתוב התם בכיאת הארץ בימי משה ויהושע ע"כ. דהואיל ונכתב בשנת הארבעים סמוך לפטירת משה רבנו ע"ה חשבינו ליה מימות יהושע ודלא תלינן מימות משה חזא דא"כ כל שהיתה מוקפת מתחלת יציאתן ממצרים שהיא ארבעים שנה קודם לביאתן לארץ ומנא ידעינן איזה היתה מוקפת בזמן ההוא. **ועוד דהיינו טעמא דמסיים הר"ב ולפי שיהושע התחיל להלחם בעמלק וכו':**

10. רש"י מגילה דף ב/ב

פרזי פרזי - לא גמיר גזירה שוה מרביה, ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו, אלא אם כן קיבלה מרבו; הכי קאמר אלא שושן דעבדה כמאן - אי ילפינן הך גזירה שוה, היאך עשו אותן שבשושן בחמשה עשר הא פרזי הוא, ולא ידעינן בה שהוקפה מימות יהושע:

11. קובץ המאור סיון תשס"ח-אין אדם דן ג"ש מעצמו. היקף קבלת התורה של משרע"ה ומסירת התורה ממרע"ה

גז"ש בדברי קבלה

כג] והנה לעיל הבאנו סוגיא דנדה (י"ט ע"ב), שם טוען ר"מ לחכמים שהיה להם ללמוד מגז"ש שיהא דם הירוק מכשיר את הזרעים, כתיב הכא שלחך פרדס רמונים וכתוב התם ושולח מים על פני חוצות, ורבנן השיבו: אדם דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גז"ש מעצמו, ע"כ. והנה הערוך לנר העיר שם, **וז"ל: ולא ידעתי היאך שייך זה בגז"ש מדברי קבלה דע"כ לא נתקבלה מסיני כיון דהכתובים עדיין לא נכתבו**, ע"כ.

כד] ואמנם **בספר מתן בסתר** (להגאון בעל שבת של מי) שם כתב:

...בגז"ש דקאמר ר"מ דקדקתי... היאך עושים גז"ש מן הנביאים ומן הכתובים בהרבה מקומות בש"ס הלא גז"ש ממש רבינו מסיני הוה, והיאך מרע"ה יליף מנביאים ומכתובים דעדיין לא באו, ובשלמא מן התורה ממקום למקום ניחא דמש"ה כתב אותו תיבה המופנה כדי להשוות לדין אחר אבל מן הנביאים ומן הכתובים איך יתכן. **ותרצתי דכיון דידיע לן דאפי' כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל**

¹ והנה אם ר"מ סבור שבאמת אדם דן ג"ש מעצמו, וכפי שכתב הגריעב"ץ, או שב"ד הגדול יכולים באמת לדון ג"ש מעצמם, וכמש"כ הקנאת סופרים, וכנ"ל, לא קשה על ר"מ עצמו כיצד דריש להך דרשה.

נגלה למרע"ה בסיני² שפיר הוה מצי למסור כל הגזרות שוות אפילו אותן דנילפו מן הנביאים ומן מכתובים, עכ"ד.

הרי דס"ל שהכלל דאין אדם דן גז"ש מעצמו הרי הוא בתקפו אף לגבי גז"ש הנדרשות מקראי דנביאים וכתובים.

כה] ואולם הגרצ"פ פראנק ז"ל בספר הר צבי למנחות (פ"ב ע"ב) כתב בזה:
נראה לי דמזה דמצינו דילפינן דברי תורה מדברי קבלה אין להכריח מזה ולומר דעל כורחך ניתן לדרוש מעצמו בכל מקום, דאפשר דבאמת אין דנין אלא אם כן קבלה מרבו, אבל כל חד כפי ענינו, בדברי תורה אין אדם דן אלא אם כן קבלה מהלכה למשה מסיני, ובדברי קבלה אין דנים אלא אם כן קבלה מרבו ורבו מרבו עד הנביא שכתב מקרא זה ברוה"ק לדון תיבה זו בגזרה שוה, וכידוע שכל דברי הנביאים הכל בכתב מיד ה' עליהם השכיל. ולמה נאמר דכל הדרשות כולוהו בחזא מחתא מחתינהו, או כולם מסיני או שכולם ניתנו להידרש מעצמן, הלא זה דבר המסתבר דאלה נתקבלו מסיני ואלה נתקבלו ברוה"ק מהנביא שכתב מקראות הללו, ע"כ.

והיינו שהוקשה לו ממציאיותן של דרשות גז"ש בנו"כ על כל הכלל דצריך מסורה מסיני, ולזה כתב שאין מהן כל סתירה, אלא שתמיד צריכים קבלה, או ממש רבנו או מהנביא שכתב ספרו ברוה"ק. ויש לדון אם לפ"ד יוצא שבאמת לא היו הדרשות האלו ידועות למשה רבנו, ולפ"ז יוצא שהיה חסרון בשלמותה של התורה שנתקבלה ע"י משה רבנו ע"ה, וצ"ב בזה.

12. חדושי הרמב"ן על מגילה דף ב ע/א

אלא שיש לחוש עוד ... ועוד מדמקשינן בגמ' לתנא דידן כיון דאית ליה פרזי(ן) פרזי(ן) מדינה ומדינה למה לי, לימא לחלק בין מוקפים דא"י למוקפין דח"ל, ואע"ג דפרזי דתורה בארץ הוה, גזרה שוה לא אתיא להכי ולא דוקא הוא, דהא אמרינן במסכת נדה (נ"א א) דברי תורה מדברי קבלה לא גמרינן גזרה שוה, אלא הקישא בעלמא הוא דמקרו פרזין לזמן דתורה דהיינו מימות יהושע ב"נ...

13. חדושי הרשב"א על מסכת מגילה דף ב/ב

מאי טעמא לא אמר דהא אית ליה פרזי ופרזי. וכדאמרינן בירושלמי (ה"א) מלמד שמגלת אסתר ניתנה לידרש:

14. ריטב"א על מסכת מגילה דף ב/ב

ותנא דידן מ"ט יליף פרזים פרזים גרסינן בירו' מגלת אסתר ניתנה לידרש ומסתברא לי דלאו למימרא דגמר פרזים פרזים בג"ש דהא לי' למימר דנעביד ג"ש בדאורייתא למגלה אלא לומר שניתנה לידרש ללמוד מלישנא שמשמעות לשון פרזים פרזים דמגלה לפרזים דאורייתא והוכחת לשון בעלמא הוא

² עי' ברכות ה' ע"א: ואמר רבי לוי בר חמא אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם לוחות אלו עשרת הדברות תורה זה מקרא והמצוה זו משנה אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים להורותם זה גמרא מלמד שכולם נתנו למשה מסיני, ע"כ. ויש לציין כאן דברי המבי"ט (בית אלקים שער היסודות פס"א): "...לא כל נוסח הברכות והתפלות תקנו אנשי כנסת הגדולה, שהרי ברכת המזון אמרו חז"ל משה רבינו תקן ברכת הזן, יהושע תיקן ברכת הארץ, ודוד ושלמה תקנו ברכת בונה ירושלים, ולא לבד ענין הברכה של הזן והארץ ובונה ירושלים, אלא הנוסח עצמו כמו שהיא סדורה אצלנו אפשר שתקנו... וגם כי יש בברכה זו ב' פסוקים מתהלים נותן לחם לכל וגו' ופותח את ידך וגו', לא נעלם ממרע"ה דבר מכל מה שנאמר בנבואה וברוח הקדש, כי הכל נכלל בתורת משה, וכאמרם ליכא מידי דכתיב בנביאים וכתובים דלא רמיזא באורייתא וכו", עיי"ש באורך.